

Eidsberg Historielag 90 År

Eidsberg Historielag ble stiftet 23. februar 1920 som det første historielaget i Østfold.

Initiativtaker var postmester N.B. Nilssen, Mysen. Ved deling av kommunen ble navnet endret til Eidsberg og Mysen Historielag. Etter kommunesammenslåingen ble navnet igjen endret til Eidsberg Historielag, men først på årsmøtet i 1976.

Det er spesielt to prosjekter som har opptatt laget gjennom årene, eie og drive Folkenborg museum og utgivelse av bygde- og gårdshistoriebøker. I den senere tid har historielaget også gitt ut tidsskriftet «Haakon», som har blitt godt mottatt.

Det som slår en når en leser gjennom protokollene til Eidsberg Historielag, er at styret søkte landets beste fagfolk ved oppbygging av bygninger og uteanlegg.

Folkenborg er et interessant sted både rikshistorisk og lokalt. Vi kan nevne Haakon Haakonsons fødested og Inga fra Varteig. Den gamle kirken på Folkenborg ble sannsynligvis slettet i forbindelse med uttaking av grus til bygging av jernbanen.

Prins Christian August hadde i forbindelse med krigen i 1808 sitt hovedkvarter på Narvestad, den bygningen som senere ble flyttet til Folkenborg. Det neste kongebesøket var i 1954, da daværende kronprins Olav besøkte Folkenborg, og la ned krans på Haakon Haakonssons bauta. Denne bautaen ble reist av Eidsiva Ungdomslag i 1905, 700 år etter Haakon Haakonsons fødsel.

Når det gjelder lokalhistorien, finnes det neppe noe sted hvor rikshistorie og lokalhistorie krysser hverandre som på Folkenborg. Ved siden av Momarken er Folkenborg et av de mest kjente møtestedene i distriktet.

Innføringen av det lokale selvstyre i 1837 gjorde at Folkenborg ble et sentralt møtested gjennom mer enn 50 år.

I 1848 kjøpte Eidsberg kommune gården Folkenborg til offentlig formål. En bygning fra vestre Haga ble kjøpt av kommunen og flyttet til

Folkenborg. Den ble kommunens faste møtested for kommunestyre og forliksråd gjennom hele 50 år. Eidsberg Sparebank holdt også til i denne bygningen i sine 50 første leveår.

Tanken om å få stiftet et historielag og dermed få et historisk samlingssted på Folkenborg, ble luftet så tidlig som i 1902.

Det ble med tanken til det kom en postmester, som het N.B. Nilssen, til Mysen. Han var en historieinteressert mann, som mente at Eidsberg måtte ha et historielag.

7. januar 1920 sendte han et brev til kommunestyret om dette. På møtet etter kommunestyremøtet den 23. februar ble historielaget stiftet. Det første styret besto av formann postmester N.B. Nilssen, nestformann Halvdan Asphaug, sekretær Johs. Raanaas, styremedlem fra Eidsberg sogn Arne Hjelmark, fra Hærland Jørgen Dahl, og fra Trømborg Sigurd Bentsen.

Postmester Nilssen døde i 1932, og virksomheten ser ut til å være beskjedent frem til 1935. Styret besto da av formann Jørgen Dahl, nestformann Syver Hjelmark, kasserer Sigurd Bentsen og styremedlem ordfører Anton H. Mysen.

Den store saken for det nye styret, var tilbud om kjøp av eiendommen Folkenborg for kr 10 000. Laget hadde da en formue på kr 119,65, så muligheten for kjøp så ut til å bli vanskelig. Den 4. desember fikk laget en gledelig melding fra banksjef Syver Hjelmark, som på vegne av arvingene etter hans onkel, Arne Hjelmarks bo, hadde besluttet å forære Folkenborg gård til historielaget for å hedre hans minne. Dermed hadde laget fått oppfylt sitt ønske om et sted som egnet seg godt til fremtidig bygdetun. Flittige historielagsmedlemmer har gjennom årene oppført bygninger og samlet redskaper og husgeråd.

Største bygningsmessige løft var flytting av Narvestadbygningen, som var en gave fra Agnes og Harald Narvestad i 1942. Fra Sverre Seilevold fikk museet i 1972 en låvebygning som hadde stått på Søndre Askerud i Rødenes. I tillegg består museumstunet av verdifulle bygninger gitt

av historieinteresserte givere.

I jubileumsåret står en ny administrasjons- og utstillingsbygning ferdig (Kirkebylåven). Den skal uten vederlag gi historielaget plass for arrangementer og kontor.

Bygdebøker og gårdshistorie er andre oppgaver laget har arbeidet med. Arbeidet ble for alvor tatt opp i 1930-årene, og Eidsberg Sparebank begynte i 1934 å avsette midler til formålet. I 1942 kunne banken stille kr 7000 til disposisjon. Dermed var grunnlaget lagt for det videre arbeid. Kommunen har også gitt betydelige beløp, som har bidratt til at historielaget har maktet å føre dette viktige arbeid videre.

Historielaget har vært opptatt med mange forskjellige aktiviteter gjennom årene: «På gjengrodde stier» har samlet mange historieinteresserte deltakere til turer rundt i bygda. Slektsforskningsgruppa har hatt sine faste møter i vinterhalvåret hvor mange har fått opplysninger om sine gamle slektninger. Skolebarna har alltid besøkt museet. og de siste årene har 6. klassene i bygda tilbrakt en hel skoledag med gammelt gårdsarbeid. Forøvrig er «Jul på museet» blitt en tradisjon, og det er holdt skiftende utstillinger og temadager i løpet av året.

Bygdedagen har vært en fast tradisjon helt siden 1938. Den starter med gudstjeneste på formiddagen og fortsetter med forskjellige aktiviteter og underholdning på museet. I nyere tid har det vært arrangert en aktivitetsdag hvor barn har stiftet bekjentskap med forskjellige dyr og gamle leker. Det er innredet et møterom i Askerudlåven. og her er det avholdt vår- og høstmøter med forskjellige temaer. som har samlet mange deltakere.

Olsokdagen blir feiret sammen med menighetsrådet. Først gudstjeneste i Eidsberg kirke med påfølgende foredrag i kirkestua. Historielaget har også sammen med kommunen merket og registrert gamle kulturminner. Eidsberg historielag og Folkenborg museum har et tett samarbeid og har fungert som en enhet. Fra 1970-tallet fikk museet driftstilskudd fra fylket, samtidig som Eidsberg kommune også fulgte opp med betydelige bidrag Dette gjorde sitt til at det ble ansatt personale på museet. I perioden frem til i dag har museet vokst fra å

være et dugnadmuseum til å bli et av fylkets ansvarsmuseum. Folkenborg har ansvaret for landbruk og landbruksrelaterte redskaper.

I 2004 ble 800-årsdagen for Haakon Haakonssons fødsel feiret med et stort arrangement på Folkenborg, som gikk over tre dager.

Med tilskudd fra det offentlige, kom kravet om et skille mellom historielaget og museet. En stiftelse ble opprettet i år 2000 hvor museet måtte ha sitt eget regnskap og egen revisor. Stiftelsen Folkenborg museum står som eier av bygninger og gjenstander, mens Østfoldmuseene har driftsansvar. Stiftelsen har sitt eget styre på fem representanter, hvor tre velges av historielaget, en oppnevnes av kommunestyret og en fra de ansatte.

Etter initiativ fra Karl Ole Engen, fikk laget i 2007 en ny knoppskyting - «Torsdagsklubben», en meget aktiv og kreativ klubb, med faste kontordager for innsamling av stoff og digitalisering av bilder. En redaksjonskomite arbeider med utgivelse av «Haakon», et historisk tidsskrift for å føre videre lokalhistorien til glede og nytte for kommende generasjoner.

Fra 1979 ble O T Baggetorp konstituert i kvart stilling som museumsbestyrer. Fra 1980 ble stillingen utvidet til halv, og 1981 ble han tilsatt i hel stilling, en stilling han hadde frem til 1990. I september 1991 ble arkitekt Bjørn Høie tilsatt som museumsbestyrer og distriktskonsulent for Indre Østfold. Hilde Lauvland er tilsatt som fagkonsulent, og Terje Klemmetsrud har stilling som håndverker.

Historielagets formål har alltid vært å ta vare på vår kulturarv og fremme arbeidet med bygdehistorisk og slektshistorisk virksomhet, et viktig arbeid vi driver for å bringe videre til neste generasjon.

Styret i jubileumsåret består av: Unni Gangnes, August Kleven, Jorun Westerby, Liv Molstad Johansen, Odd Bredholt, Arne Moberg, Linda Engen og Arvid Kolstad. Æresmedlemmer i historielaget er: Johannes Larsen, Ragnhild Tutturen og Olav Mjelde.

Historielagets formenn:

1920-1932 N.B. Nilssen

1935-1945 Jørgen Dah

1945-1950 Olav H. Mysen

1950-1956 Trygve Colbjørnsen

1956-1959 Helge Randem

1959-1962 Helge Berger

1962-1964 Håkon Haugerud

1964-1971 Ivar Høie

1971-1975 Håkon Haugerud

1975-1981 O.T Baggetorp

1981-1991 Johan Volden

1991-1998 Olav Mjelde

1998-2001 Thor Høitom

2001-2003 Magne Kviserud

2003-2005 Knut Gåren

2005-2010 Jorun Garseg